
TOTORIŲ ĮVARDIJIMAS LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS KARIUOMENĖS DOKUMENTUOSE

Jūratė Čirūnaitė

Vytauto Didžiojo universitetas, Daukanto g. 28, LT-3000 Kaunas, Lietuva

Lietuvos totorių vardynas dar tik pradėtas tyrinėti. Pirmasis šio darbo ėmėsi istorikas Stanislovas Kričinskis. Savo monografijoje „Lietuvos totoriai“¹ jis vieną skyrių paskyrė Lietuvos totorių asmenvardžiams, jų kilmei (Kričinskis, 1993). Visų Lietuvos totorių pavardes, dauguma kurių yra pasiekusios mūsų laikus, savo knygoje „Herbarz rodzin tatarskich w Polsce“² paskelbė Stanisławas Dziadulewiczius (Dziadulewicz, 1986). Šioje knygoje yra išspausdintas ir Jakóbo Szykiewicziaus rytietišku žodžių ir vardų žodynėlis (Szykiewicz, 1986). XVI a. Lietuvos totorių vardyno lituanizmus tyrė Jūratė Čirūnaitė (Čirūnaitė, 1999). Tiurkų kilmės rusų pavardes yra surinkęs ir ištyrinėjęs Nikolajus Baskakovas (Баскаков, 1979).

Lietuvos totorių antroponimijos šaltinių yra nemaža. Šiame straipsnyje apsiribojama XVI a. Lietuvos kariuomenės dokumentais – 1528 m., 1565 m. ir 1567 m. surašymais (Литовская Метрика, 1915) bei 1631 m. Lietuvos totorių valdų revizija (Borawski ir kt., 1991). XVI a. dokumentai parašyti LDK kanceliarine slavų kalba, XVII a. – lenkų kalba. Iš šių šaltinių išrinkti Lietuvos totorių įvardijimai yra suskirstyti į tipus, potipius ir įvardijimo būdus, aprašyta įvardijimų struktūra.

Šiame straipsnyje tiriama ne asmenvardžio, o įvardijimo struktūra. Įvardijimas skiriamas į dvi dalis – asmenvardžius ir juos paaiškinančius bendrinius žodžius (prieveidžius). Vyrų asmenvardžiai savo ruožtu skirstomi į šeimos antroponimus (patronimus ir *-sk-* tipo asmenvardžius) bei visus likusius asmenvardžius, kurie vadinami vardais. Moterų asmenvardžiai taip pat skirstomi į šeimos antroponimus (jie sudaryti arba perkelti iš vyro – sutuoktinio, tėvo ar kito artimo giminių – įvardijimo) ir vardus. Asmenvardžius paaiškinantys bendriniai žodžiai (prieveidžiai) skirstomi į 4 leksines-semantines grupes: luomo, pareigybės, tautybės ir šeimyninės padėties bei giminystės.

¹ S. Kričinskio monografija „Tatarzy litewscy“ pirmą kartą buvo išleista Varšuvoje 1938 metais.

² S. Dziadulewicziaus knyga pirmą kartą išėjo Vilniuje 1929 metais.

Totorių vyrų 1528 m. dokumente yra 504, 1565 m. dokumente – 117, 1567 m. dokumente – 431, 1631 m. dokumente – 1139. Totorių moterų 1528 m. dokumente yra 14, 1567 m. dokumente – 5, 1631 m. dokumente – 53, 1565 m. dokumente jų visai neužrašyta.

VYRŲ ĮVARDIJIMO BŪDAI

Vyrų įvardijimų yra 2191. Jie užrašyti 19 įvardijimo būdų. Be šių įvardijimų, trys neturi asmenvardžių: *Козакъ* (110)³ „kazokas“; *Сеитъ* (115) „ponas“ (arab.); instr. sg. *Уланем* (R-86) „ulonas“.

ĮVARDIJIMAS BE ŠEIMOS ASMENVARDŽIŲ

Be šeimos asmenvardžių užrašyti 324 asmenys. Tai 14,8% visų įvardijimų.

Įvardijimas vardu. Vienu vardu užrašyti 289 asmenys. Tai 13,2% visų įvardijimų, 71,9% vienanarių įvardijimų, 89,2% įvardijimų be šeimos asmenvardžių. 240 įvardijimų užrašyti be juos paaiškinančių bendrinių žodžių. Pvz.: *Mustafa* (R-88); instr. sg. *Kulzimanem* (R-17); instr. sg. *Dawletbachtjem* (R-132); instr. sg. *Jetmomajem* (R-131); gen. sg. *Ismaila* (R-130); *Abraham* (R-88); *Шах-Манцеръ* (1369); *Нур-Довлетъ* (1372); *Аибраишъ* (118); *Байраишъ* (118); *Асанакъ* (112); *Гулатъ Бердей* (112)⁴; *Танъ Риберьдей* (111); *Танъ Сарый* (118); *Уечесеитъ* (120); *Хачибердей* (111); *Тахъ Мамыишъ* (111); *Лехимъ Миръды* (112); *Такътамыишъ* (115); *Беручекъ* (118); *Касымъ* (112); *Овъсеимъ* (110); *Альдырдыкъ* (118); *Аючикъ* (118); *Хорумъша* (110); *Кадъишъ* (118); *Келдыишъ* (112); *Кошумъ* (115). Dviejuose įvardijimuose nurodyta vietovė, kurioje užrašyti asmenys: *У Попортехъ Осанъ* (120); *Жаба съ Болотхочовичъ* (111) (antrajame įvardijime gali būti ir šeimos asmenvardis). 49 įvardijimai turi nuorodų. Užrašyta 12 kunigaikščių: *Князь Кулзуманъ* (111); *Князь Майко* (114); *Князь Юхно* (109); *Князь Ях[ъ]я* (109); *Князь Уразъ* (111); *Князь Магметъ* (109); *Князь Кульдыишъ* (109); *Князь Обътеча* (110); *Князь Анъдрей* (109); *Князь Абраимъ* (111); *Князь Айдаръ* (111); gen. sg. князя *Аликеча* (1362). Užrašyti 4 dvasininkai bei jų vaikai: *Лягим-Бердей, молла Татарский* (1370) „Lehim-Berdėjus, totorių mula“; *Мальла Арабинъ* (429); *Abbekier i Dzianaj, mollicze* (R-88) „Abekieras ir Dzianajus, mulos sūnūs“. Yra 8 totorių tautybės nuorodos: *Tatarowie Korsaccy* (R-102); *Niemko Tatarzyn* (R-116); instr. sg. *Tatarach, Tochta-myszu i Abdule* (R-134); *Тотумъ Татаринъ* (118); *Ман[ъ] Татаръ* (190); gen. sg. *татарина Богдана* (1357); acc. sg. *татарына Карачу* (1357). Užrašyti 6 ulonai: *Adam Ulan* (R-104); *Jakub Ulan* (R-111); instr. sg. *Adamem Ulanem* (R-111); *Furs Ulan* (R-111); *Коръсакъ Вланъ* (111); *Нурумъ Вланъ* (118). Yra 4 daržininkai: *Того жъ атаманства огородники, што паиен[ъ] не мають. [...] Петъко. Петрыкъ. Михънели. Сатъко* (117) „tos pačios atamano tarnybos daržininkai, kurie arimų neturi [...]“. Užrašyti du atamanai: *Атаманъ Вацький Уразъ* (112) „Vokės atamanas Urazas“; *Атаманъ Мальшика* (117). Yra du luomo nuorodą *сеитъ* „ponas“

³ Jeigu skliausteliuose po įvardijimo pavyzdžio pateikiamas tik skaičius, cituojama iš „Литовская Метрика“, jeigu prieš skaičių įrašyta raidė R, cituojama iš P. Borawski.

(arab.) turintys asmenys: *Сеитъ Жалал[ъ]* (119); *Абыбасъ Ситъ* (426). Užrašytas vienas murzičius: *Сiejъ Мурзин* (R-116) „Seitas, murzos sūnus“. Vienas murzičius yra atamano sūnus: *Куль-Зыманъ отамановичъ Мурзичъ* (1358) „Kul-Zymanas, atamano murzos sūnus“. Vienas ulono sūnus yra rotmistras: instr. sg. *Mustafq Ulanowiczem, rotmistrzem* (R-102) „Mustafa, ulono sūnumi, rotmistru“ (įnag.). Vienas ulono sūnus yra maršalas: *Асанъ Улановичъ, маршалокъ того хоружества* (1355) „Asanas, ulono sūnus, tos vėliavos maršalas“. Užrašytas vienas ulonas vėliavininkas: *хоружый Ахметъ Вланъ* (114) „vėliavininkas Achmetas ulonas“. Yra dar vienas vėliavininkas: *Хоружий Сейжалалъ* (113). Kitas vėliavininkas turi kunigaikščio titulą: *Князь Иванъ, хоружий Татарский* (109) „kunigaikštis Ivanas, totorių vėliavininkas“. Yra vienas maršalas: dat. sg. *Isupowi, marszałkowi tatarskiemu* (R-114) „Isupui, totorių maršalui“ (naud.). Dar du maršalai yra ir kunigaikščiai: *Князь Адко Марьшалокъ* (114) „kunigaikštis Adko maršalas“; *Марьшалокъ Татарский князь Ях[ъ]Я* (119) „totorių maršalas kunigaikštis Jachja“. Vienas asmuo yra nelaisvas: gen. sg. *повиньноватого своего Айдара* (425).

Įvardijimas pravarde. Įvardijimas pravarde tėra vienas. Tai 0,05% visų įvardijimų, 0,2% vienanarių įvardijimų, 0,3% įvardijimų be šeimos asmenvardžių. Įvardijimas jokių nuorodų neturi: instr. pl. *Smiesznymi* (R-98) „juokingaisiais“ (įnag.).

Įvardijimas dviem vardais. Dviem vardais užrašyti 33 asmenys. Tai 1,5% visų įvardijimų, 1,9% dvinarių įvardijimų, 10,2% įvardijimų be šeimos asmenvardžių. 31 įvardijimas jokių nuorodų neturi. Pvz., *Heliasz Kalina* (R-89); *Adam Pultor* (R-98); dat. sg. *Szachdawleciu Machmecie* (R-104); *Fiedor Bulhak* (R-109); *Jakub Tuzza* (R-110); *Isup Korsak* (R-130); *Өвдавлетъ Сайта* (113); *Базаръ Шыкъ* (110); *Кадыйъ Узаболотый* (118); *Легушъко Белата* (119); *Черевие Белечикъ* (118); *Тимиръ Балатъ* (111); *Девера Еемшишка* (114); *Абрагимъ Урутей* (118); *Асанъ Шагдавлетъ* (118); асс. sg. *Абыдулу Ахмата* (425); *Милкуманъ Ломака* (1355); *Щастный Болото* (1355). Viename įvardijime įrašytas ulono sūnus: *Ахметъ Врусъ Влановичъ* (113) „Achmetas Vrusas, ulono sūnus“. Yra vienas vėliavininkas: *Хоружы Городеньски Матей Суланъ* (425) „Gardino vėliavininkas Matiejus Sulanas“.

Įvardijimas vardu ir pravarde. Vardu ir pravarde užrašytas vienas asmuo. Tai 0,05% visų įvardijimų, 0,06% dvinarių įvardijimų, 0,3% įvardijimų be šeimos asmenvardžių. Įvardijimas užrašytas be jokių papildomų nuorodų: *Furs Smieszny* (R-108) „Fursas juokingasis“.

ĮVARDIJIMAS VIEN ŠEIMOS ASMENVARDŽIAIS

Vien šeimos asmenvardžiais užrašyta 120 asmenų. Tai 5,5% visų įvardijimų.

Įvardijimas vienu šeimos asmenvardžiu. Vienu šeimos asmenvardžiu užrašyta 113 įvardijimų. Tai 5,2% visų įvardijimų, 28,1% vienanarių įvardijimų, 94,2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais.

⁴ Asmenvardžius *Гулатъ Бердей, Танъ Риберьдей, Тахъ Мамъшиъ, Лехимъ Миръды* ir kt., nors ir rašomus atskirai, čia laikome sudurtiniais antroponimais.

1. Patronimas. Yra 101 užrašymas. Tai 4,6% visų įvardijimų, 25,1% vienanarių įvardijimų, 84,2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. 89 įvardijimai jokių nuorodų neturi. Pvz., *Азбердеевичъ* (110) „Azberdiejaus sūnus“; *Аикашевичъ* (118); *АѠедевичъ* (118); *Базаровичъ* (110); *Восмановичъ* (119); *Кадыревичъ* (110); *Кадышевичъ* (114); *Каранбатовичъ* (116); *Легшиевичъ* (115); *Олтушевичъ* (111); nom. pl. *Довлетовичи* (110); nom. pl. *Бороковичы* (111); nom. pl. *Айтушковици* (112); nom. pl. *Курмановичи* (114); instr. sg. *Nurszejciewiczem* (R-108); instr. sg. *Afendziejewiczem* (R-106); instr. sg. *Dydemkodziejewiczem* (R-96); *Ojdarowicz* (R-124); instr. sg. *Murtoriczem* (R-109); instr. sg. *Szabuniewiczem* (R-109); instr. sg. *Sulimanowiczem* (R-108); instr. sg. *Safianowiczem* (R-107); instr. sg. *Alejewiczem* (R-106); instr. sg. *Achmeciewiczem* (R-98); *Churomszycz* (R-96); *Chazbiejewicz* (R-92); instr. sg. *Osmanowiczem* (R-89); instr. sg. *Asanowiczem* (R-82). Penkiuose įvardijimuose įrašyta totorių tautybė: nom. pl. *Tatarowie Dynkiewiczze* (R-123) „totoriai Dinkaus vaikai“; nom. pl. *Tatarowie Safianowicze* (R-118); nom. pl. *Tatarowie Paszycowie* (R-101); instr. pl. *Tatarami Achmeciewiczami* (R-101); nom. pl. *Tatarowie Dawleczewicze* (R-117). Šeši asmenys užrašyti murzos titulu: *Murza Ajdarowicz* (R-120); *Murza Tawkiszewicz* (R-118); *Murza Obykowicz* (R-115); *Мурза Залесковичъ* (1163); *Мурза Итешевичъ* (1359); *Мурза Таксубовичъ* (1358). Užrašytas vienas kazokas: *Казакъ Яньковичъ* (112).

2. *-sk-* tipo priesagos vedinys. Devyni užrašymai. Tai 0,4% visų įvardijimų, 2,2% vienanarių įvardijimų, 7,5% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Šeši užrašymai jokių nuorodų neturi, pvz.: *Talkowski* (R-87); instr. sg. *Łowczyckim* (R-87); *Tarasowski* (R-108); instr. pl. *Szeszkowskimi* (R-89). Dviejuose įvardijimuose įrašyta tautybės nuoroda: nom. pl. *Tatarowie Kieńscy* (R-96) „Kenos (?) totoriai“; *Tatarowie Talkowscy* (R-102). Viename įvardijime įrašyta ir tautybės, ir luomo nuoroda: *Tatarowie carewiczowie Puńscy* (R-134) „totoriai caraičiai (chanaičiai) puniškiai“.

3. Patroniminės priesagos *-овъ/-евъ* vedinys. Trys užrašymai. Tai 0,1% visų įvardijimų, 0,7% vienanarių įvardijimų, 2,5% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Visi įvardijimai užrašyti su šeimyninės padėties ir giminystės nuorodomis: *Легушовъ сынъ* (115) „Legušo sūnus“; *Тулошовы сыны* (120); *Сюндуковы дети* (120) „Siunduko vaikai“.

Įvardijimas dviem šeimos asmenvardžiais. Dviem šeimos asmenvardžiais užrašyti 7 įvardijimai. Tai 0,3% visų įvardijimų, 0,4% dvinarių įvardijimų, 5,8% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais.

1. *-sk-* tipo priesagos vedinys + patronimas. Keturi užrašymai. Tai 0,2% visų įvardijimų, 0,2% dvinarių įvardijimų, 3,3% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Visi įvardijimai užrašyti be jokių nuorodų: *Веръбицкий Залесковичъ* (1163) „Verbickis, Zalesko sūnus“; *Smolski Sielimbiekiewicz* (R-81; R-81); *Smolski Szachman-cerewicz* (R-95).

2. Du patronimai. Trys užrašymai. Tai 0,1% visų įvardijimų, 0,2% dvinarių įvardijimų, 2,5% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Du įvardijimai užrašyti be nuorodų: instr. sg. *Chasieniczem Murtoziczem* (R-82) „Hasieno sūnumi, Murtozos anūku“ (įnag.); *Czernicz Pietrykiewicz* (R-84) „Černo sūnus, Petriko anūkas“. Vienas įvardijimas turi luomo nuorodą *murza*: gen. sg. *Isienłowicza Murzy Bohuszewicza* (R-119) „murzos Isienlo sūnaus, Bohušo anūko“ (kilm.).

MIŠRUS ĮVARDIJIMAS

Mišrių įvardijimu užrašyti 1747 įvardijimai. Tai 79,7% visų įvardijimų.

Įvardijimas vardu ir vienu šeimos asmenvardžiu. Vardu ir vienu šeimos asmenvardžiu užrašyti 1654 įvardijimai. Tai 75,5% visų įvardijimų, 97,5% dvinarių įvardijimų, 94,7% mišrių įvardijimų.

1. Vardas + patronimas. 1609 užrašymai. Tai 73,4% visų įvardijimų, 94,9% dvinarių įvardijimų, 92,1% mišrių įvardijimų. Vienam įvardijimui būdinga vardo postpozicija: *Milkomanowicz Adrachman* (R-90) „Milkomano sūnus Adrachmanas“. 1489 įvardijimai neturi jokių nuorodų. Pvz., *Джовджа Аджиджевичь* (1365) „Džovdža, Adžidžo sūnus“; *Обьдехмань Альшиевичь* (425); *Ехуяиь Шемерденовичь* (426); *Хойша Дармомуевичь* (427); *Абрахмань Обдоркеминовичь* (427); *Мередькгодъза Кудыровичь* (427); *Шагисламь Сейжажаловичь* (428); *Тара-Бердей Асановичь* (1366); *Джанко Ен-Довлетевичь* (1366); *Селимь Сеид-Жалаловичь* (1369); *Обдула Борам-Кожичь* (1370); *Рызвань Ен-Сеитевичь* (1370); *Хошунь Нур-Сеитевичь* (1371); *Кудай-Бердей Данцовичь* (1356); *Бейкожа Татлукгочевичь* (1356); *Черевчей Аждовлетевичь* (1357); *Тары-Бердей Садрияновичь* (1357); *Байраиь Байрумь-Суевичь* (1357); *Нурумь А-Бердеевичь* (1357); *Тара-Бердей Нур-Давлетевичь* (1357); *Джол-Кгожа Буйнашевичь* (1358); *Абрагимь Несемь-Бердеевичь* (1358); *Акса Курманчукевичь* (1358); *Байрам-Кгоджа Сулумовичь* (1358); *Табиль-Кгань Шимановичь* (1358); *Сюнчь-Кгожа Кансубовичь* (1359); *Байраиь Корсакевичь* (1359); *Lehimberdziej Dzienberdziejewicz* (R-82); instr. sg. *Mucharetem Sulimanowiczem* (R-92); dat. sg. *To[c]htamyszu Orazowiczu* (R-92); instr. sg. *Abszachmeciem Bohuszewiczem* (R-92); *Dawid Lehimberdziejewicz* (R-91); dat. sg. *Mustafie Dowletjarowiczu* (R-91); dat. sg. *Lechimberdzieu Bajraszewiczu* (R-90); dat. sg. *Achmacie Ałakuczahowiczu* (R-89); dat. sg. *Tahrybedziu Tobiaczykiewiczuzi* (R-89); *Abduła Ałaberdziejewicz* (R-89); *Alej Szachdawleciewicz* (R-88); dat. sg. *Sunczuku Ma[c]hmeciejewiczu* (R-88); dat. sg. *Tahryberdziei Bohdaszewiczu* (R-88); *Alej Adrachmanowicz* (R-88); *Tochtamysz Rozgozicz* (R-88); *Abduła Tynimbekiewicz* (R-87); dat. sg. *Muchladzienie Kulzimanowiczu* (R-86); dat. sg. *Mustafie Bachtjarowiczu* (R-87); dat. sg. *Kieldawleciu Romadanowiczu* (R-86); *Tandybardy Sadrjanowicz* (R-120); gen. sg. *Bajramkody Sulimanowicza* (R-119); *Bohdan Szachdawleciewicz* (R-118); *Lehimberdziej Dzionberdziewicz* (R-116); *Sielim Tulatberdziewicz* (R-124). 120 asmenų užrašyti su asmenvardžius paaiškinančiais bendriniais žodžiais. 21 asmuo užrašytas nurodant tautybę: instr. sg. *Tatarzynem Adamem Sielimszycem* (R-80) „totoriumi Adomu, Sielimšos sūnumi“ (įnag.); *Tatarzyn Dawid Fursowicz* (R-100); *Tatarzyn Abraham Asanowicz* (R-101); gen. sg. *Tatarzyna Fursa Siniakowicza* (R-113); *Tatarzyn Heliasz Safianowicz* (R-113); *Tatarzyn Adam Sielimszycz* (R-114); *Tatarzyn Furs Juchnowicz* (R-115); *Janczura Safianowicz, Tatarzyn* (R-130); *Jandawleć Olechnowicz, Tatarzyn* (R-130); *Tatarzyn Obduła Olejewicz* (R-131); gen. sg. *Tatarzyna Wojny Bohdanowicza* (R-134); gen. sg. *Tatarzyna Araza Majkowicza* (R-121); dat. sg. *Tatarzynowi Achmatowi Isupowiczowi* (R-121); dat. sg. *Michnu Milejewiczu, Tatarzynowi* (R-121); gen. sg. *Tatarzyna Abrahami Kulzimanowicza* (R-119); gen. sg. *Tatarzyna Murtozy Bohuszewicza* (R-119); gen. sg. *Tatarzyna Kulzimana Orazo-*

wicza (R-119); gen. sg. *Tatarzyna Zichicy Jaksubowicza* (R-118); gen. sg. *Tatarzyna Kulzimana Dowlejciewicza* (R-119); gen. sg. *татарына Араза МостуѠича* (544); acc. sg. *служу татарына Мортузу Тохтamyшевича* (1372) „tarną totorių Mortužą, Tochtamyšo sūnų“ (gal.). Dar 34 totoriai užrašyti nurodant tautybę iš karto grupei asmenų. Pvz., gen. pl. *Tatar Łososińskich, Kuberdy Dancewicza, Murtozy Bohuszewicza, Elejmana Kaskiewicza, Orazo Azberdiejewicza* (R-119) „Lososnos totorių [...]“ (kilm.); gen. pl. *Tatar Murtozy Achmeciewicza, Bajramkody Sulimanowicza, Mustafy Naramowicza* (R-119); *Tatarowie: Smail Milkomanowicz, Asan Bohuszewicz, Odrachman Orazowicz, Alej i Ismail Bogdanowicze* (R-122); gen. pl. *Tatar Łososińskich Siejcia, Kazuka, Karacza, Kidysza i Musy Michnowiczów* (R-121). Užrašyti 9 asmenys su nuoroda *na ogorode* „darže“: *Казимъ Ивановичъ на огороде* (116) „Kazimas, Ivano sūnus, darže“; *Маньгиръ Шемердевичъ на огороде* (116); *Белашъ Кошчаковичъ на огороде* (116); *Баранъ Субовразовичъ на огороде* (116); *Абдышъ Базаровичъ на огороде* (116); *Асатынганъ Вразовичъ на огороде* (116); *Соколь Ивановичъ на огороде* (116); *Киць Семашьковичъ на огороде* (116); *Кошакъ Ивановичъ на огороде* (116). Dar 5 daržininkai užrašyti su viena daržininkų nuoroda: *Того жъ атаманства огородники, што пашен[ь] не мають. Ивашико Дарьмодановичъ. Нокойча Врусскожевичъ [...] Баранъ Войняковичъ. Мустуна Давыдовичъ. Кадышъ Карачевичъ* (117) „tos pačios atamano tarnybos daržininkai, kurie arimų neturi [...]“. Yra 13 vėliavininkų arba jų sūnų: *Szachmancer Kasimowicz, chorąży tatarski* (R-132; R-133) „Šachmanceras, Kasimo sūnus, totorių vėliavininkas“; gen. sg. *Aleja Michajłowicza, chorążyca tatarskiego* (R-121) „Alejaus, Michailo, totorių vėliavininko, sūnaus“ (kilm.); *Dawid Chazbiejewicz, chorąży [tatarski juszyński]* (R-86; R-125) „Davidas, Chazbėjaus sūnus, totorių Jušinių vėliavos (karinio dalinio) vėliavininkas“; *Alej Michajłowicz, choronżyc tatarski* (R-120); *Хоружий Банько Сеньковичъ* (119); *Петъръ Миньдолатовичъ, хоружы Виленски* (424) „Petras, Mindolato sūnus, Vilniaus vėliavininkas“; *Дмитръ Магметевичъ, хоружый Татарски* (425); instr. sg. *Хоружимъ Сеит-Манцеръ Касьмовичъ* (1368); instr. sg. *Хоружимъ Абьдрухманъ Войничъ* (1366); *Магметъ Якубовичъ хоружий* (1360); *хоружий Мортуза Олишкевичъ* (1363). Dar 4 vėliavininkai turi ir ulono titulą: *хоружий Магметъ Уланъ Юхновичъ* (1355) „vėliavininkas ulonas Mahmetas, Juchno sūnus“; gen. sg. *хоружого Ахметъ Вланъ Санчуковича* (114); dat. sg. *Machmeciū Ułanu Juchnowiczu, chorążym ulańskim tatarskim* (R-114) „Machmetui ulonui, Juchno sūnui, totorių ulonų vėliavos vėliavininkui“ (naud.); *Machmeć Juchnowicz Ułan, chorąży tatarski ulański* (R-114). Šeši asmenys yra ulonai arba jų sūnūs: *Шагунъ Уланъ Ахметевичъ* (1360); *Alej Murtozicz Ułanowicz* (R-93) „Alejus, Murtozos ulono sūnus“; instr. sg. *Fursem Asanowiczem Ułanem* (R-132); *Mikołaj Fursowicz Ułan* (R-97); *Alej, Isup Murtozicy Ułanowie* (R-126) „Alejus, Isupas ulonai, Murtozos sūnūs“. Vienas ulonas eina rotmistro pareigas: *Уланъ Аликечъ Бишмовичъ ротмистръ* (1360) „ulonas rotmistras Alikečas, Bijimo sūnus“. Aštuonis kartus užrašytas vienas rotmistras: *Wojna Ajsicz, rotmistrz Króla J. M.* (R-115; R-117) „Vaina, Aisos sūnus, Jo malonybės karaliaus rotmistras“; *Wojna [Ajsicz], rotmistrz* (R-82; R-83); *Wojna Ajsicz, rotmistrz* (R-82; R-117); gen. sg. *Wojny Ajsicza, rotmistrza* (R-116); instr. sg. *Wojną [Ajsiczem], rotmistrzem* (R-82). Yra du maršalai:

маршалокъ Татарский Богданъ Юсуповичъ (1366) „totorių maršalas Bogdanas, Jusupo sūnus“; *Furs Juriewicz, marszalek tatarski* (R-104). Vienas maršalas yra ir vėliavininkas: *Хоружы и маршалокъ Троцки Асай Уразовичъ* (426) „Trakų vėliavininkas ir maršalas Asajus, Urazo sūnus“. Užrašyti 4 atamanai: *Другий отаманъ того хоружства Оксуба Кансубовича* (1358) „Oksubo, Kansubo sūnaus, vėliavos kitas atamanas“; *отаманъ Черевчей Данцевичъ* (1357); *Ахметъ Малишкевичъ, отаманъ* (1364); *Атаманъ Троцкий Сыт[ъ] Азеденовичъ* (113) „Trakų atamanas Sytas, Azedeno sūnus“. Užrašyti du kunigaikščiai: gen. sg. *князя Сейдчала Минбулатовича* (113); *Князь Мортуза Маликѣбашичъ* (119). Yra du bajorai (greta nurodoma ir tautybė): *Bojarzyn pancerny Alej Nieczajewicz, Tatarzyn* (R-115) „totorius, šarvuotosios kavalerijos karys, bajoras Alejus, Niečajaus sūnus“; *bojarzyn Jasko Mułowicz, Tatarzyn* (R-135). Tris kartus užrašyti murzos: gen. sg. *Isientowicza Murzy Bohuszewicza* (R-119); gen. sg. *Dawida Chazbiejewicza Murzy Juszyńskiego* (R-126) „Dovydo, Chazbiejaus sūnaus, Jušinių vėliavos murzos“ (kilm.); gen. sg. *Dawida Chazbiejewicza Murzy Juszyńskiego ściahu* (R-86). Penkis kartus užrašyti šventikai: *Kulziman Sielimszyc, mołła* (R-83; R-94; R-128); *Alej Ambekiewicz, mołła* (R-81); *Suliman Dziafierowicz, mołła tatarski* (R-114) „Sulimanas, Dziafiero sūnus, totorių mula“. Vienas asmuo greičiausiai yra ke liautojas į musulmonų šventąsias vietas *хаджы: Махъметъ Оатжы Алимовичъ* (426) „Machmetas chadži, Alimo sūnus“.

2. Vardas + *-sk-* tipo priesagos vedinys. 44 užrašymai. Tai 2% visų įvardijimų, 2,6% dvinarių įvardijimų, 2,5% mišrių įvardijimų. 32 įvardijimai užrašyti be asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių. Pvz., *Ахметъ Халецкуи* (1361) „Achmetas Chaleckis“; *Mucharem Makowiecki* (R-126); *Marcin Rojzewski* (R-92); *Abdula Baranowski* (R-92); *Bohdan Kieński* (R-87); gen. sg. *Szachmancera Rudnickiego* (R-132); gen. sg. *Abrahima Zawackiego* (R-113); *Janusz Tarasowski* (R-108); *Iwan Maluszycki* (R-105); *Murtoza Szyryński* (R-104); instr. sg. *Heliaszem Zabłockim* (R-103); *Mustafa Sz[z]czucki* (R-102); *Abrahim Kieński* (R-100) „Abrahimas keniškis“; *Józef Talkowski* (R-93); instr. sg. *Szachmancerem Żylńskim* (R-91); *Dzianko i Szachdawleć Sadowscy* (R-86); *Ismail i Abrahim Puńscy* (R-87) „Ismailas ir Abrahimas puniškiai“. Užrašyti du caraičiai, arba chanaičiai: *Temruk i Anibek carewiczowie Puńscy* (R-126) „Temrukas ir Anibekas, caraičiai puniškiai“. Yra 4 užrašymai nurodant tautybę: *Tatarzyn Mustafa Talkowski* (R-102) „totorius Mustafa Talkovskis“; *Aleksander Korycki, Tatarzyn* (R-110); *Tatarowie Asan Tokarski i Asan Ajsicz* (R-120). Vieną kartą nurodoma ulono titulą turinčio asmens tautybė: *Tatarzyn Jachja Ułan [Maluszycki]* (R-85). Užrašyti 3 vėliavininkai: *Heliasz Zabłocki, chorąży [tatarski jaloirski]* (R-104) „Helijas Zablockis, totorių Jaloirų vėliavininkas“; *chorąży Jachja Zawacki* (R-131); *Jachja Zawacki, chorąży [tatarski kondracki]* (R-81) „Jachja Zavackis, totorių Kondratų vėliavininkas“. Vienas vėliavininkas turi ulono titulą: *Cymbaj Ułan [Maluszycki], chorąży [tatarski ulański]* (R-81) „ulonas Čimbajus Malušickis, totorių ulonų vėliavininkas“. Vienas vėliavininkas turi ir kunigaikščio, ir ulono titulą: *K[niaż] Cymbaj Ułan [Maluszycki], chorąży tatarski [ulański]* (R-85) „kunigaikštis ulonas Čimbajus Malušickis, totorių ulonų vėliavininkas“. Yra vienas rotmistras: *Marcin Rojzewski, rotmistrz Króla J. M.* (R-126) „Marcinas Rojževskis, Jo malonybės karaliaus rotmistras“.

3. Vardas + patroniminės priesagos *-ovъ/-evъ* vedinys. Vienas užrašymas. Tai 0,05% visų įvardijimų, 0,06% dvinarių įvardijimų, 0,06% mišrių įvardijimų. Patroniminis asmenvardis padarytas iš uošvio vardo: *Богданъ Мусковъ зять* (115) „Bogdanas, Misko žentas“.

Įvardijimas dviem vardais ir vienu šeimos asmenvardžiu. Dviem vardais ir vienu šeimos asmenvardžiu užrašytas 31 įvardijimas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 33,7% trinarių įvardijimų, 1,8% mišrių įvardijimų. 29 įvardijimai užrašyti be jokių nuorodų. Vienuolikai įvardijimų būdinga abiejų vardų prepozicija: dat. sg. *Meret Kaczy Arazimowiczu* (R-91); *Tafta Mukosz Murtozicz* (R-96) „Tafta Mukošas, Murtozos sūnus“; *Suliman Bajram Buchicz* (R-107); *Bajram Kacza Baranowicz* (R-118); *Мустона Заела Мишычъ* (428); *Бейра Люкгодъжа Асановичъ* (428); *Мицькеманъ Исупъ Молчичъ* (427); *Кейдечаръ Хедъжебелъ Деевичъ* (427); *Обдула Аегимъ Бердеевичъ* (1369); *Адъжъ Магметъ Адамовичъ* (1358); *Янь Чура Ромодановичъ* (1361). Dvidešimtyje įvardijimų tarp abiejų vardų įsiterpia patronimas. Pvz., *Józef [Achmeciewicz] Pultor* (R-80) „Juzefas, Achmeto sūnus, Pultoras“; *Abraham Alejewicz Nawra* (R-87); *Suliman Denisławowicz Rubaj* (R-90); *Szczęsny Murtozicz Aczdoha* (R-92); *Abubekier Mustaficz Kalina* (R-92); *Achmeć Ismailewicz Korsak* (R-130); *Aleksander Murtozicz Korsak* (R-129); *Ad-rachman Alejewicz Konrat* (R-122); *Jakub Bazarowicz Baran* (R-120); *Идрисъ Керемъ-Бердеевичъ Обушко* (1373). Dviejuose įvardijimuose nurodoma tautybė: acc. sg. *Tatarzyna, Romuka Rozgicza Kożemiakę* (R-130) „totorių Romuką, Rozgo sūnų, Kożemiaką“ (gal.); acc. sg. *Tatarzyna Dzianusa Ramulewicz Kożemiakę* (R-129).

Įvardijimas vardu, pravarde ir vienu šeimos asmenvardžiu. Vardu, pravarde ir vienu šeimos asmenvardžiu užrašyti penki įvardijimai. Tai 0,2% visų įvardijimų, 5,4% trinarių įvardijimų, 0,3% mišrių įvardijimų.

1. Vardas + patronimas + pravardė. Keturi užrašymai. Tai 0,2% visų įvardijimų, 4,3% trinarių įvardijimų, 0,2% mišrių įvardijimų. Visi įvardijimai užrašyti be nuorodų: *Furs i Machmec Bogdanowicze Smieszny* (R-98) „Fursas ir Machmetas, Bogdano sūnus, juokingieji“; gen. sg. *Abrahima Bachtjarowicza Ślepego* (R-100) „Abrahimo, Bachtjaro sūnaus, aklojo“ (kilm.); *Smail Abrahamowicz Stary* (R-121) „Smailas, Abrahimo sūnus, senasis“.

2. Vardas + *-sk-* tipo priesagos vedinys + pravardė. Vienas užrašymas. Tai 0,05% visų įvardijimų, 1,1% trinarių įvardijimų, 0,06% mišrių įvardijimų. Įvardijimas užrašytas be nuorodų: *Tomasz Zatrocki Głuchy* (R-90) „Tomas Zatrockis kurčiasis“.

Įvardijimas vardu ir dviem šeimos asmenvardžiais. Vardu ir dviem šeimos asmenvardžiais užrašyti 56 įvardijimai. Tai 2,6% visų įvardijimų, 60,9% trinarių įvardijimų, 3,2% mišrių įvardijimų.

1. Vardas + patronimas + *-sk-* tipo priesagos vedinys. 29 užrašymai. Tai 1,3% visų įvardijimų, 31,5% trinarių įvardijimų, 1,7% mišrių įvardijimų. 23 įvardijimai užrašyti be jokių nuorodų. Pvz., *Андрей Янугевичъ Коморовски* (1172) „Andriejus, Janučio sūnus, Komorovskis“; gen. sg. *Dawida Chazbiejewicza Juszyńskiego* (R-123) „Dovydo, Chazbiejaus sūnaus, jušiniškio“ (kilm.); *Dzianaj Paprocki Abdziulewicz* (R-124); gen. sg. *Jachji Abdulicza Giełwanowskiego* (R-125); *Furs*

Churomszycz Jasiński (R-125); *[Ismail] Jasiński Kulzimanowicz* (R-117); *Smail Achmeciewicz Kieński* (R-96) „Smailas, Achmeto sūnus, keniškis“; *Chadet Januszewicz Chalecki* (R-96); *Tomasz Achmeciewicz Zatrocki* (R-92); *Adam Mustaficz Baranowski* (R-92); *Dzianaj [Abdrachmanowicz] Paprocki* (R-91); *Jandawleć Mucharenowicz Płoski* (R-89); *Achmieć Chalimbekiewicz [Kulakowski]* (R-88); *[Ismail?] Chalecki Dziańkiewicz* (R-83); *Alej, Bułat [Chalimbekiewiczze] Kulakowscy* (R-86). Yra penki atamano užrašymai: pvz., *[Ismail] Jasiński Kulzimanowicz, ataman* (R-128) „Ismailas Jasinskis, Kulzimana sūnus, atamanas“. Yra vienas vėliavininkas: *Abrahim Alejewicz Kieński, chorąży tatarski [najmański]* (R-96) „Abrahimas, Alejaus sūnus, keniškis, totorių Naimanų vėliavininkas“. Užrašytas vienas kunigaikštis, einantis rotmistro pareigas: *kniaz Samuel Murtozicz [łowczycki], rotmistrz Króla J. M.* (R-134) „kunigaikštis Samuelis, Murtozos sūnus [Lovčyckis], Jo malonybės karaliaus rotmistras“.

2. Vardas + du patronimai. 23 užrašymai. Tai 1% visų įvardijimų, 25% trinarių įvardijimų, 1,3% mišrių įvardijimų. 21 įvardijimas užrašytas be asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių. Pvz., *Олей Осановичъ Меликбашичъ* (1370) „Alejus, Asano sūnus, Melikbašos anūkas“; instr. sg. *Asanem Achmeciejewiczem Bazunowiczem* (R-82); *Solimon Ajsicz Sokolowicz* (R-84); *Dawid To[c]htamyszewicz Rozgożycz* (R-92); *Roman Smailewicz [Janczurycz]* (R-102); *Alej Machmeciewicz Romadanowicz* (R-103); *Asan Chazbiejewicz i Chalek Abrahamowicz, potomkowie Obruszkowi* (R-82) „Asanas, Chazbiejaus sūnus, ir Chalekas, Abrahimo sūnus, Obruško palikuonys“; *Sobolewicz: Kodzius Murtozicz, Achmeć Paszewicz, Isup Kulzimanowicz* (R-94) „Sobolio anūkai: Kodzius, Murtozos sūnus, Achmetas, Pašos sūnus, Isupas, Kulzimana sūnus“. Vienas įvardijimas užrašytas su luomo nuoroda: *Jachja Achmeciewicz Stankiewicz Murza* (R-104) „Jachja, Achmeto sūnus, Stankaus anūkas, murza“. Vienas asmuo yra šventikas: *Asan Achmeciewicz Bazunowicz, molla tatarski* (R-117) „Asanas, Achmeto sūnus, Bazuno anūkas, totorių mula“.

3. Vardas + patronimas + patronimo genityvas. Keturi užrašymai. Tai 0,2% visų įvardijimų, 4,3% trinarių įvardijimų, 0,2% mišrių įvardijimų. Visi įvardijimai užrašyti be asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių: *Яхъя Келимовичъ Сабачкевича* (1369) „Jachja, Kelimo sūnus, Sabačkaus anūkas“; *Олей Тагировъ, сынъ Банкевича* (1368) „Alejus, Tagiro sūnus, Banko anūkas“; *Обдула Абрагимовичъ Мелеховича* (1368); *Янко Абдышевичъ Мелеховича* (1368).

Įvardijimas trimis vardais ir vienu šeimos asmenvardžiu. Įvardijimas trimis vardais ir *-sk-* tipo priesagos vediniu yra vienas. Tai 0,05% visų įvardijimų, 100% keturnarių įvardijimų, 0,06% mišrių įvardijimų. Įvardijime yra luomo ir tautybės nuorodos: *Tatarzyn Czyngis Oziubek Sołtan carewicz Ostryński* (R-132) „totorius Čingizas Oziubekas Soltanas, caraitis (chanaitis) ostryniškis“.

VYRŲ ĮVARDIJIMO STRUKTŪRA

Vyrų įvardijimus sudaro 4073 asmenvardžiai; iš jų 2136 (52,4%) vardai, 7 (0,2%) pravardės, 1930 (47,4%) šeimos asmenvardžiai. Iš šeimos asmenvardžių vyrauja patronimai. Jų yra 1842 (95,4% šeimos asmenvardžių). *-sk-* tipo antroponimų yra 88 (4,6% šeimos asmenvardžių).

Be asmenvardžių, į įvardijimus įeina ir asmenvardžius paaiškinantys bendriniai žodžiai (prieveidžiai). Su prieveidžiais užrašyta 214 įvardijimų (9,8% visų įvardijimų). Nuorodų yra 201. Įvardijime būna viena–dvi nuorodos, taip pat vienai nuorodai gali tekti 2–5 įvardijimai.

Šeimyninės padėties ir giminystės nuorodos yra keturios (2% visų nuorodų). Du kartus užrašyti sūnūs (*сыны*), vieną kartą vaikai (*дети*) ir žentas (*зять*).

Tautybės nuorodų yra 57 (28,4% visų nuorodų). Tiek pat kartų užrašyti ir totoriai (*Татаринъ, Татарzyn, Tatarowie*).

Luomo nuorodų yra 61 (30,3% visų nuorodų). 17 kartų užrašyti kunigaikščiai (*князь*), 23 kartus – ulonai arba jų sūnūs (*Уланъ, вланъ, ulan, ulanowicz*), 13 kartų – murzos arba jų sūnūs (*Murza, Murzicz*), tris kartus – caraičiai, arba chanaičiai (*carewicz*), du kartus – bajorai (*bojarzyn*), po vieną kartą nelaisvasis asmuo (*Повинъноватый*), kazokas (*Казакъ*), taip pat garbės titulas – keliautojo į musulmonų šventąsias vietas prieveidžius *chadži* (*Чатъжы*).

Pareigybės nuorodų daugiausia – 79 (39,3% visų nuorodų). Užrašyti 9 šventikai (*Молла, маѡла*), 10 daržininkų (*Огородники, на огороде*), 12 atamanų arba jų sūnų (*Атаманъ, ataman, атамановичъ*), 12 rotmistrių (*Rotmistr*), 7 maršalai (*Маршалокъ*), 28 vėliavininkai (*Хоружий, chorąży*), vienas tarnas (*служба*).

Įvardijimo ilgis – 1–4 asmenvardžiai. Daugiausia yra dvinarių įvardijimų – 1696 (77,4%), vienanarių yra 402 (18,3%), trinarių – 92 (4,2%), keturnarių – vienas (0,05%).

Su vardu užrašyta 2070 vyrų įvardijimų (94,5% visų įvardijimų).

MOTERŲ ĮVARDIJIMO BŪDAI

Moterų įvardijimų yra 72. Jie užrašyti 22 įvardijimo būdais. Be šių įvardijimų, yra vienas užrašymas, neturintis asmenvardžių: *Улановая вдова* (113) „ulono žmona“.

ĮVARDIJIMAS BE ŠEIMOS ASMENVARDŽIŲ

Be šeimos asmenvardžių, vienu vardu, užrašytos 6 moterys. Tai 8,3% visų įvardijimų, 18,8% vienanarių įvardijimų, 100% įvardijimų be šeimos asmenvardžių. Be nuorodų užrašyta viena moteris: dat. sg. *Arazbiei* (R-116). Su našlystės nuoroda užrašytos penkios moterys: *Вдова Розжа* (1357) „našlė Rožė“; *Muška, wdowa* (R-105); acc. sg. *Musina, wdową* (R-108); acc. sg. *Jehanna, wdową* (R-121); *Васица вдова* (119).

ĮVARDIJIMAS VIEN ŠEIMOS ASMENVARDŽIAIS

Vien šeimos asmenvardžiais užrašyti 49 įvardijimai. Tai 68,1% visų įvardijimų.

Įvardijimas vienu šeimos asmenvardžiu. Vienu šeimos asmenvardžiu užrašyti 26 įvardijimai. Tai 36,1% visų įvardijimų, 81,3% vienanarių įvardijimų, 53,1% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais.

1. Priesagos *-ovaja/-evaja* vedinys. 21 užrašymas. Tai 29,2% visų įvardijimų, 65,6% vienanarių įvardijimų, 42,9% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Be

asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių, užrašyti 4 įvardijimai: acc. sg. *Safianową* (R-83) „Safiano žmoną“ (gal.); acc. sg. *Jakubową* (R-97); acc. sg. *Abrahamową* (R-108); acc. sg. *Bobaszową* (R-110). Su našlystės nuorodomis užrašyta 12 įvardijimų, pvz.: *Chasieniowa, wdowa* (R-116) „Chasieno našlė“; acc. sg. *Mikołajową, wdową* (R-108); *Ены-хановая вдова* (1364) „Jeny-Chano našlė“; *Бомъшовая удова* (112); *Бердишова вдова* (114); *Качькиновая удова* (116); *Тазляковая удова* (116); *Муратовая удова* (117); *Идышова вдова* (117); *Морьдасовая удова* (117); *Легушковая удова* (119). Viena moteris turi kunigaikštienės titulą: *Княгиня Тактамъшова* (119) „kunigaikštienė Taktamyšo žmona“. Viena moteris užrašyta nurodant tautybę: *Чехова татарка* (1172) „totorė Čecho žmona“. Viena moteris yra ulono žmona: *Achmeciowa Ułanowa* (R-85) „ulono Achmeto žmona“. Viename įvardijime užrašytos dukterys: *Легушова дочки* (115) „Legušo dukterys“. Viename įvardijime užrašyta motina: *Матъка Олишкова* (110) „Oliškos motina“.

2. Priesagos *-ная* vedinys. Du užrašymai. Tai 2,8% visų įvardijimų, 6,3% vienanarių įvardijimų, 4,1% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Abu įvardijimai užrašyti su našlystės nuoroda: *Sielimszyna, wdowa* (R-97) „Sielimšos našlė“; *Объдулина вдова* (110) „Abdulės našlė“.

3. Vyriškojo patronimo genityvas. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 3,1% vienanarių įvardijimų, 2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Įvardijimas turi našlystės nuorodą: *Szkierbia wdowa* (R-116) „našlė Škierbos marti“.

4. Priesagos *-овая/-евая* vedinys iš vyriškojo patronimo. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 3,1% vienanarių įvardijimų, 2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Įvardijimas užrašytas su našlystės nuoroda: acc. sg. *wdową Babi-kiewiczową* (R-83) „našlę Babiko marčią“ (gal.).

5. *-sk-* tipo priesagos vedinys. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 3,1% vienanarių įvardijimų, 2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Įvardijimas užrašytas su luomo nuoroda: *carewiczowa Puńska* (R-110) „caraitienė (chanaitienė) puniškė“.

Įvardijimas dviem šeimos asmenvardžiais. Dviem šeimos asmenvardžiais užrašyti 22 įvardijimai. Tai 30,6% visų įvardijimų, 68,8% dvinarių įvardijimų, 44,9% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais.

1. Priesagos *-овая/-евая* vedinys + priesagos *-овая/-евая* vedinys iš vyriškojo patronimo. 14 užrašymų. Tai 19,4% visų įvardijimų, 43,8% dvinarių įvardijimų, 28,6% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. 12 įvardijimų užrašyta be asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių: *Bogdanowa Fursowiczowa* (R-81) „Bogdano žmona, Furso marti“; *Alejowa Ajsiczowa* (R-84); *Abrahamowa Murtoziczowa* (R-87); *Isupowa Achmeciowiczowa* (R-94); *Asanowa Opazowiczowa* (R-94; R-127); *Asanowa Alejewiczowa* (R-82; R-86; R-100; R-102); *Machmeciowa Achmeciowiczowa* (R-94; R-127). Dvi moterys užrašytos su našlystės nuorodomis: *Chasieniowa Bogdanowiczowa, wdowa* (R-83) „Chasieno našlė, Bogdano marti“; *Jusupowa Achmeciowiczowa, wdowa* (R-127).

2. Priesagos *-овая/-евая* vedinys + vyriškojo patronimo genityvas. Du užrašymai. Tai 2,8% visų įvardijimų, 6,3% dvinarių įvardijimų, 4,1% įvardijimų vien

šeimos asmenvardžiais. Moterys užrašytos be asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių: *Szabanowa Mustaficzka* (R-87) „Šabano žmona, Mustafos marti“; *Асановая Ивашиковича* (1361) „Asano žmona, Ivaškos marti“.

3. Du priesagos *-овая/-евая* vediniai. Du užrašymai. Tai 2,8% visų įvardijimų, 6,3% dvinarių įvardijimų, 4,1% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Viena moteris yra šventiko žmona: *Smailowa Mes[z]czerowa, mollina* (R-86) „Smailo Meščero, mulos, žmona“. Viena moteris užrašyta su našlystės nuoroda: *Adamo-wa Korsakowa, wdowa* (R-129) „Adomo Korsako našlė“.

4. Priesagos *-овая/-евая* vedinys + *-sk-* tipo priesagos vedinys. Du užrašymai. Tai 2,8% visų įvardijimų, 6,3% dvinarių įvardijimų, 4,1% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Vienas įvardijimas užrašytas be asmenvardžius paaiškinančių bendrinių žodžių: *Heliaszowa Łowczycka* (R-104) „Helijo Lovčickio žmona“. Vienas įvardijimas užrašytas su našlystės nuoroda: acc. sg. *Chalibekową [Kulakowską], wdową* (R-83) „Chalibeko Kulakovskio našlė“ (gal.).

5. Priesagos *-овая/-евая* vedinys + priesagos *-иная* vedinys. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 3,1% dvinarių įvardijimų, 2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Įvardijimas užrašytas be jokių nuorodų: dat. sg. *Minkowej Szachucinej* (R-96) „Minkaus Šachučio žmonai“ (naud.).

6. Priesagos *-иная* vedinys + vyriškojo patronimo genityvas. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 3,1% dvinarių įvardijimų, 2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Moteris užrašyta su tautybės nuoroda: dat. sg. *Tatarce Murtozinej Obdulicza* (R-97) „totorei Murtozos žmonai, Abdulos marčiai“ (naud.).

Įvardijimas trimis šeimos asmenvardžiais. Trimis šeimos asmenvardžiais – dviem priesagos *-овая/-евая* vediniais ir priesagos *-овая/-евая* vediniu iš vyriškojo patronimo – užrašyta viena moteris. Tai 1,4% visų įvardijimų, 25% trinarių įvardijimų, 2% įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais. Įvardijimas užrašytas su našlystės nuoroda: *Alejowa Osmanowiczowa Korsakowa, wdowa* (R-129) „Alejaus Korsako našlė, Osmano marti“.

MIŠRUS ĮVARDIJIMAS

Mišrių įvardijimu užrašyta 17 moterų. Tai 23,6% visų įvardijimų.

Įvardijimas vardu ir vienu šeimos asmenvardžiu. Vardu ir vienu šeimos asmenvardžiu užrašyta 10 įvardijimų. Tai 13,9% visų įvardijimų, 31,3% dvinarių įvardijimų, 58,8% mišrių įvardijimų.

1. Vardas + priesagos *-овна/-евна* vedinys. Septyni užrašymai. Tai 9,7% visų įvardijimų, 21,9% dvinarių įvardijimų, 41,2% mišrių įvardijimų. Šeši įvardijimai užrašyti be jokių nuorodų: dat. sg. *Chanie Salomonównie* (R-129) „Chanai, Salomono dukteriai“ (naud.); dat. sg. *Arazbiei Siejciewnie* (R-128); dat. sg. *Guli Asanównie* (R-121); *Sara Asanówna* (R-99); *Fatma Ischakówna* (R-84); *Umna Agiszówna* (R-132). Vienas įvardijimas užrašytas su našlystės nuoroda: *Channa Szakulówna, też wdowa* (R-105) „našlė Chana, Šakulo duktė“.

2. Vardas + priesagos *-овая/-евая* vedinys. Trys užrašymai. Tai 4,2% visų įvardijimų, 9,4% dvinarių įvardijimų, 17,6% mišrių įvardijimų. Dvi moterys užra-

šytos be jokių nuorodų: *Chawa Odrachmanowa* (R-84) „Chava, Odrachmano žmona“; *Касымовая Яся* (1370). Viena moteris yra ulono žmona: dat. sg. *Jasi Machmeciowej Ulanowej* (R-97) „Jasei, Machmeto ulono žmonai“ (naud.).

Įvardijimas vardu ir dviem šeimos asmenvardžiais. Vardu ir dviem šeimos asmenvardžiais užrašyti trys įvardijimai. Tai 4,2% visų įvardijimų, 75% trinarių įvardijimų, 17,6% mišrių įvardijimų.

1. Vardas + priesagos *-овна/-евна* vedinys + *-sk-* tipo priesagos vedinys. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 25% trinarių įvardijimų, 5,9% mišrių įvardijimų. Moteris užrašyta su tautybės ir luomo nuorodomis: *Tatarka Umna Agiszówna, przeszła carewiczowa Ostryńska* (R-133) „totorė Umna, Agišo duktė, buvusi caraitienė (chanaitienė) ostryniškė“.

2. Vardas + priesagos *-овна/-евна* vedinys + vyriškojo patronimo genityvas. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 25% trinarių įvardijimų, 5,9% mišrių įvardijimų. Įvardijimas užrašytas be nuorodų: dat. sg. *Umnie Agiszównie Malikbaszyca* (R-132) „Umnai, Agišo dukteriai, Malikbašos anūkei“ (naud.).

3. Vardas + priesagos *-овна/-евна* vedinys + priesagos *-овна/-евна* vedinys iš vyriškojo patronimo. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 25% trinarių įvardijimų, 5,9% mišrių įvardijimų. Įvardijimas užrašytas be jokių nuorodų: gen. sg. *Chaliny Achmeciówny Siunciukowiczówny* (R-125) „Chalinos, Achmeto dukters, Siunciuko anūkės“ (kilm.).

Įvardijimas vardu ir trimis šeimos asmenvardžiais. Vardu ir trimis šeimos asmenvardžiais užrašyti trys įvardijimai. Tai 4,2% visų įvardijimų, 100% keturnarių įvardijimų, 17,6% mišrių įvardijimų.

1. Vardas + priesagos *-овна/-евна* vedinys + vyriško vardo galūnės vedinys + priesagos *-овая/-евая* vedinys iš vyriškojo patronimo. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 33,3% keturnarių įvardijimų, 5,9% mišrių įvardijimų. Moteris yra ulono ir vėliavininko žmona: [*Jasza Dzianajówna Ulanowa*] *Czczęsna Jakubowiczowa, chorążyna [tatarska]* (R-105) „Jaša, Dzianajaus duktė, totorių vėliavininko ulono Ščensnos žmona, Jakubo marti“.

2. Vardas + priesagos *-овна/-евна* vedinys + vyriško vardo galūnės vedinys + priesagos *-овна/-евна* vedinys iš vyriškojo patronimo. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 33,3% keturnarių įvardijimų, 5,9% mišrių įvardijimų. Moteris yra ulono ir vėliavininko žmona: [*Jasza Dzianajówna Ulanowa*] *Szczęsna Jakubowiczówna, chorążyna tatarska* (R-104) „Jaša, Dzianajaus duktė, Jakubo anūkė, totorių vėliavininko ulono Ščensnos žmona“.

3. Vardas + du priesagos *-овая/-евая* vediniai + vyriško vardo galūnės vedinys. Vienas užrašymas. Tai 1,4% visų įvardijimų, 33,3% keturnarių įvardijimų, 5,9% mišrių įvardijimų. Moteris yra ulono ir vėliavininko žmona: *Jasza Dzianajczowa Ulanowa S[z]częsna Jakubowiczowa, chorążyna tatarska* (R-131) „Jaša, Jakubo marti, Dzianajaus ulono Ščensnos, totorių vėliavininko, žmona“.

Įvardijimas vardu ir penkiais šeimos asmenvardžiais. Vardu ir penkiais šeimos asmenvardžiais – vardu, priesagos *-овна/-евна* vediniu, dviem priesagos *-овая/-евая* vediniais ir dviem priesagos *-овая/-евая* vediniais iš vyriškojo patronimo – užrašyta viena moteris. Tai 1,4% visų įvardijimų, 100% šešianarių įvardiji-

mų, 5,9% mišrių įvardijimų. Moteris užrašyta be nuorodų: *Pacia Alejewna, przeszła Orazowa Asiejewiczowa a potem Józefowa Januszewiczowa* (R-127) „Fatma (Pacia), Alejaus duktė, buvusi Opazo žmona, Asiejaus marti, paskiau Juzefo žmona, Janušo marti“.

MOTERŲ ĮVARDIJIMO STRUKTŪRA

Moterų įvardijimus sudaro 126 asmenvardžiai; iš jų 23 (18,3%) vardai, 103 (81,7%) šeimos asmenvardžiai.

Be asmenvardžių, į įvardijimus įeina ir asmenvardžius paaiškinantys bendriniai žodžiai (prieveidžiai). Su prieveidžiais užrašyta 40 įvardijimų (55,6% visų įvardijimų). Nuorodų būna po vieną–dvi įvardijime. Iš viso yra 44 nuorodos.

Vyrauja šeimyninės padėties ir giminystės nuorodos. Jų yra 29 (65,9% visų nuorodų). 27 kartus užrašytos našlės (*wdowa, Вдова*), po vieną kartą – dukterys (*дочки*) ir motina (*Матъка*).

Yra 8 luomo nuorodos (18,2% visų nuorodų). Penkis kartus užrašytos ulonų žmonos (*Уланова, Улановая*), du kartus – caraičių, arba chanaičių, žmonos (*саревичова*), vieną kartą – kunigaikštienė (*Княгиня*).

Keturis kartus užrašytos pareigybės nuorodos (9,1% visų nuorodų). Tris kartus užrašytos vėliavininkų žmonos (*chorążyna*), vieną kartą – dvasininko žmona (*mollina*).

Yra trys tautybės nuorodos (6,8% visų nuorodų). Užrašytos totorės (*татарка, Tatarka*).

Įvardijimo ilgis – 1–6 asmenvardžiai. Vyrauja vienanariai ir dvinariai įvardijimai – po 32 (44,4%). Trinariai yra 4 (5,6%), keturnariai – 3 (4,2%) ir vienas šešianaris (1,4%).

Su vardu užrašyti 23 moterų įvardijimai (31,9% visų įvardijimų).

PAVARDĖS

1631 m. dokumente pastebėta viena totorių, perėjusių į krikščionybę, pavardė – *Bulhak*. Dviejų brolių įvardijimuose tai dar patronimas: *Matysz i Anton Bulhakowicze* (R-133) „Matyšas ir Antonas, Bulhako sūnūs“. Antono sūnaus Fiedoro ir jo sūnų Iwano, Siemiono ir Wasko įvardijimuose tai jau pavardė: *Fiedor Bulhak z synami Iwanem, Siemionem i Waskiem Bulhakami* (R-133) „Fiedoras Bulhakas su sūnumis Ivanu, Semionu ir Vaska Bulhakais“.

ASMENVARDŽIAI IŠ GIMINIŲ VARDŲ

Vieno asmens patronimas *Кицкевичъ* yra sudarytas ne iš tėvo, o iš uošvio vardo: *Петрокъ Кицкевичъ за тестя своего за Кицка* (1357–1358) „Petrokas, Kicko žentas, už savo uošvį, už Kicka“. Vienos moters andronimas (priesagos *-овая/-евая* vedinys) *Олишъкова* yra sudarytas ne iš situoktinio, o iš sūnaus vardo: *Матъка Олишъкова* (110) „Oliškos motina“.

IŠVADOS

1. Iš vyrų įvardijimo tipų populiariausias yra mišrusis (79,7% visų įvardijimų). Vidutiniškai yra paplitęs įvardijimas be šeimos asmenvardžių (14,8%), nedaug yra įvardijimų vien šeimos asmenvardžiais (5,5%).

2. Vyrų įvardijimuose iš šeimos asmenvardžių daugiausia yra patronimų (95,4% šeimos asmenvardžių). Negausūs yra *-sk-* tipo priesagos vediniai (4,6%).

3. Vyrų įvardijimo ilgis – 1–4 asmenvardžiai. Vyrauja dvinariai įvardijimai (77,4%), vidutiniškai yra vienanarių (18,3%), nedaug – trinarių (4,2%) ir keturnarių (0,05%) įvardijimų.

4. Bendrinių žodžių, paaiškinančių asmenvardžius, turi 9,8% vyrų įvardijimų. Nuorodų įvardijime būna viena–dvi, vienai nuorodai gali tekti 2–5 įvardijimai.

5. Vyrų įvardijimuose iš bendrinių žodžių, paaiškinančių asmenvardžius, vyrauja pareigybės (39,3%) ir luomo nuorodos (30,3%). Nemažai yra ir tautybės nuorodų (28,4%). Šeimyninės padėties ir giminystės nuorodų yra visai nedaug (2%).

6. Su vardu užrašyta 94,5% vyrų įvardijimų.

7. Iš moterų įvardijimo tipų populiariausias yra įvardijimas vien šeimos asmenvardžiais (68,1% visų įvardijimų). Nemaža yra mišriuojų įvardijimų užrašytų moterų (23,6%). Įvardijimas be šeimos asmenvardžių paplitęs nedaug (8,3%).

8. Moterų įvardijimo ilgis – 1–6 asmenvardžiai. Vyrauja vienanariai ir dvinariai įvardijimai (po 44,4%), nedaug tėra trinarių (5,6%), keturnarių (4,2%) ir šešianarių (1,4%) įvardijimų.

9. Moterų įvardijimuose bendrinių žodžių, paaiškinančių asmenvardžius, turi 55,6% visų įvardijimų. Nuorodų būna viena–dvi įvardijime.

10. Moterų įvardijimuose iš bendrinių žodžių, paaiškinančių asmenvardžius, vyrauja šeimyninės padėties ir giminystės nuorodos (65,9%). Nedaug yra luomo (18,2%), pareigybės (9,1%) ir tautybės (6,8%) nuorodų.

11. Su vardu užrašyta 31,9% moterų įvardijimų.

12. Užrašyta viena pavardė.

13. Vienas patronimas sudarytas iš uošvio vardo; vienas andronimas sudarytas iš motinos vardo⁵.

Gauta 2002 06 30

Šaltiniai ir literatūra

Литовская Метрика, 1915

Borawski, 1991

Баскаков, 1979

Литовская Метрика, ч. III: Книги Публичныхъ Дель. Переписи войска Литовскаго, Пг., 1915.

Borawski P., Sienkiewicz W., Wasilewski T. Rewizja dóbr Tatarskich 1631 r. – sumariusz i wypisy. *Acta Baltico-Slawica*. T. XX. Wroclaw etc., 1991.

Баскаков Н. А. Русские фамилии тюркского происхождения. Москва, 1979.

⁵ Autorė nuoširdžiai dėkoja istorikei habil.dr. Tamarai Bairašauskaitei, padėjusiai rinkti medžiagą.

Čirūnaitė, 1999	Čirūnaitė J. Baltiški LDK kariuomenės dokumentų antroponimai. <i>Darbai ir dienos</i> . 1999. Nr. 10(19). P. 69–78.
Dziadulewicz, 1986	Dziadulewicz S. Herbarz rodzin tatarskich w Polsce. Warszawa, 1986.
Kričinskis, 1993	Kričinskis S. Lietuvos totoriai. Vilnius, 1993.
Szynkiewicz, 1986	Szynkiewicz J. Tłumaczenia słów i nazw orjentalistycznych. Dziadulewicz S. <i>Herbarz rodzin tatarskich w Polsce</i> . Warszawa, 1986.

Jūratė Čirūnaitė

NAMING OF TARTARS IN THE MILITARY DOCUMENTS OF THE GREAT DUCHY OF LITHUANIA

S u m m a r y

The most popular type of naming of men is the mixed one (79.7%). Less frequent is the naming not using family proper names (14.8%), and the least popular are recordings using family proper names (5.5%). Words naming men and family names are mostly patronyms (95.4%). Rather scarce are derivatives with the suffix *-sk-* (4.6%). When naming men 1–4 personal names were used. Two-member namings prevail (77.4%). There are about 17.3% one-member and 4.2% three-member namings. Four-member namings comprise only about 0.05%. About 9.8% of men's namings contain common words explaining proper names, and usually a naming has 1–2 common words. Sometimes 2–5 namings are attached to a common word. Common words explaining men's proper names refer mostly to the post they hold (39.3%) or their social status (30.3%). Not infrequent are words indicating their nationality (28.4%). Very scanty are words referring to family status or kinship (2%). About 94.5% of men's recordings contain first names.

In women's namings most popular is the type using only family names (68.1%). There are also names recorded using a mixed type (23.6%), and rather infrequent is the type that does not use family names (8.3%). Women's names comprise 1–6 anthroponyms. One-member and two-member recordings prevail (44.4% each), three-member recordings comprise 5.6%, four-member 4.2%, and six-member namings 1.4%. Common words explaining anthroponyms in women's names occur in 55.6% of recordings. The namings include 1–2 common words. As a rule, common words occurring in women's anthroponyms refer to family status and kinship (65.9%). Rather scarce are words related to their social status (18.2%), post (9.1%) and nationality (6.8%). Of women's anthroponyms recorded 31.9% go together with the first name.

Only one surname is recorded.